

IV Kongres Statystyki Polskiej, Warszawa 02-04.07.2024

Początki prognozowania demograficznego w międzywojennej Polsce

Piotr Szukalski

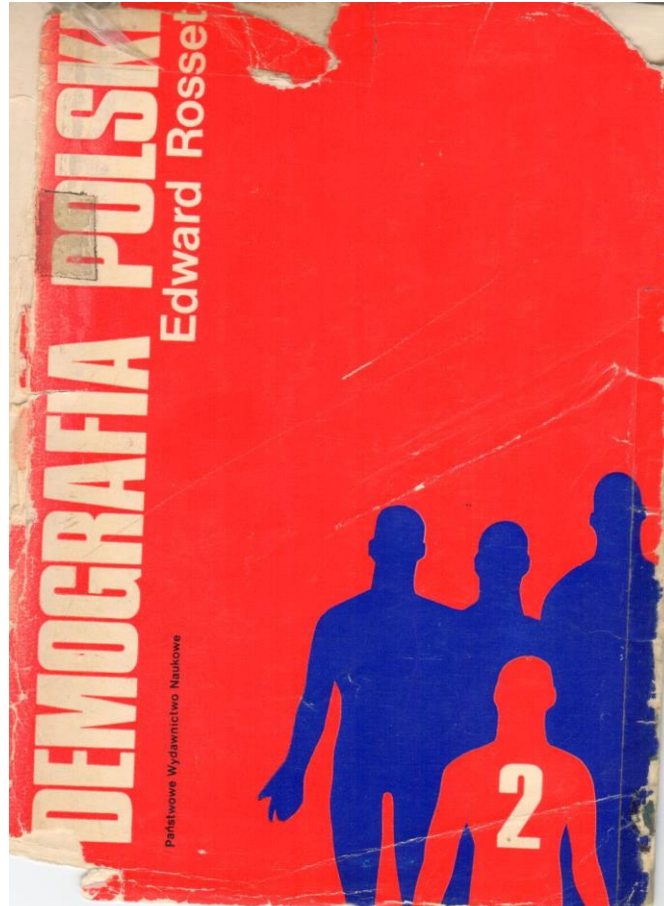
Uniwersytet Łódzki

Komitet Nauk Demograficznych PAN

Rządowa Rada Ludnościowa

Cel

- wskazanie na próby prognozowania demograficznego podejmowane przez Główny Urząd Statystyczny, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Instytut Spraw Społecznych, Ministerstwo Skarbu w okresie międzywojnia.

„Przed wojną polska prognostyka stała na bardzo niskim poziomie. Rachunki perspektywiczne dla Polski zostały wykonane w Urzędzie Statystycznym Rzeszy Niemieckiej, a Główny Urząd Statystyczny nie zdobył się na nic więcej poza ekstrapolacją liczby osób już żyjących, a więc tych, których liczebności nie trzeba było odgadywać. Taką żalosną „prognozę” znajdujemy w Małym Roczniku Statystycznym 1939” [Rosset, 1975: 119].

Ograniczenia zdolności do prognozowania

- **Brak zainteresowania?** (szkoła krakowsko-lwowska vs. szkoła warszawska)
- **Brak umiejętności prognozowania?** (duże zainteresowanie wynikami prognoz robionych w Niemczech)
- **Brak dostępu do danych** (struktura ludności z NSP'31, opóźnione dane nt. rozrodczości i umieralności)

Zainteresowanie przyszłością

- zalecenia rzymskiego Kongresu Międzynarodowego dla Badania Zagadnień Ludnościowych z 1931 r: „Uważa się za pożądane, by w każdym kraju ustanowiona została przy udziale osób kompetentnych metodyczna organizacja progностyków demograficznych, obejmujących dostateczne okresy czasu i dotyczących nie tylko liczby ludności i składu ludności podług wieku i płci, lecz i przypuszczalnej liczby corocznych urodzeń i zgonów” (Ferenczi, 1934: 38).
- Komisja Koordynacji Badań Społeczno-Gospodarczych, skupiająca Polski Instytut Badania Zagadnień Ludnościowych, Główny Urząd Statystyczny, Wydział Statystyczny Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Wydział Statystyczny Magistratu m. Warszawy, Instytut Gospodarstwa Społecznego, Instytut Spraw Społecznych i Fundusz Pracy [Konarski, 1968].

Prace GUS

ność III. Powierzchnia, ludność 19

TABL. 12. ZMIANY STRUKTURY LUDNOŚCI WEDŁUG WIEKU

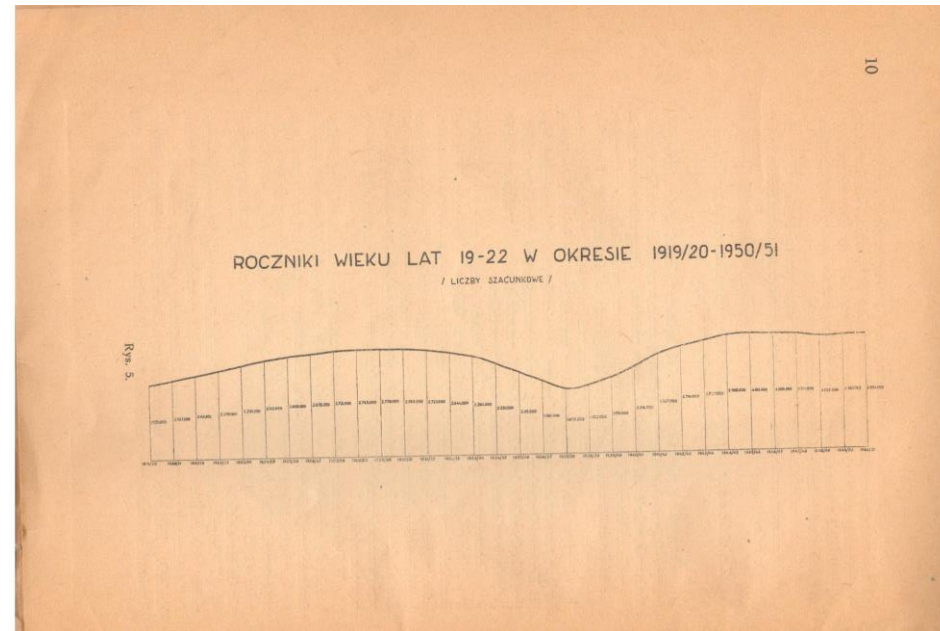
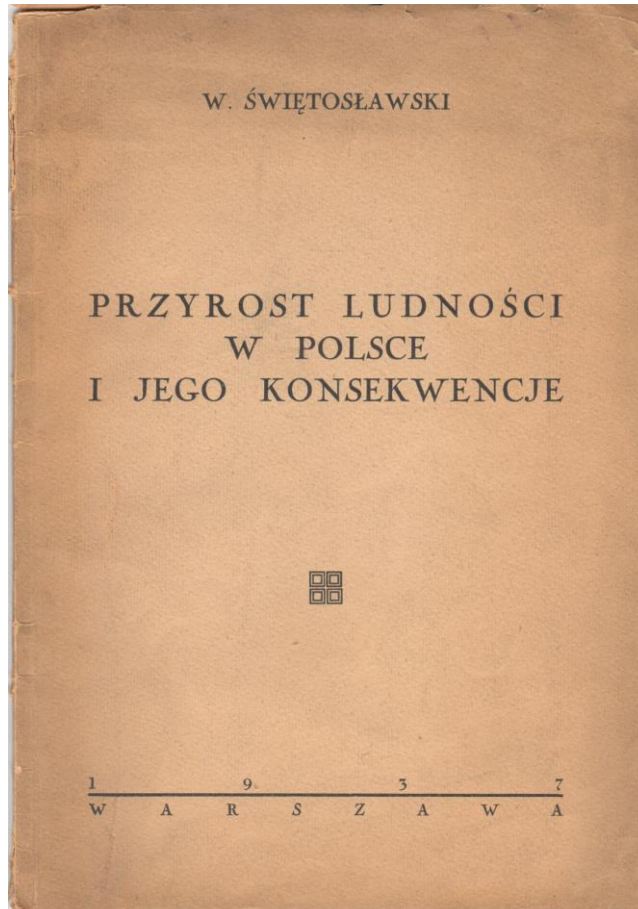
Grupy wieku	Ludność na podstawie								
	spisów ^a				szacunków ^b				
	około 1900		1921c		1932d		1939		
	w tysiącach	w odsetkach	w tysiącach	w odsetkach	w tysiącach	w odsetkach	w tysiącach	w odsetkach	
Ogółem . . .	25 106	27 176	32 150	35 090	.	100,0	100,0	100,0	100,0
0—14 lat . . .	9 864	9 627	10 791	11 413	.	39,3	35,4	33,6	32,5
15—49 lat . . .	11 975	13 513	16 650	18 421	21 865	47,7	49,7	51,8	52,5
50—64 lat . . .	2 357	2 894	3 167	3 502	4 464	9,4	10,7	9,8	10,0
65 i więcej lat	910	1 142	1 542	1 754	2 053	3,6	4,2	4,8	5,0
Mężczyźni . . .	12 482	13 133	15 639	17 124	.	100,0	100,0	100,0	100,0
0—14 lat . . .	4 937	4 856	5 462	5 781	.	39,6	37,0	34,9	33,8
15—49 lat . . .	5 933	6 322	7 989	8 976	10 832	47,5	48,1	51,1	52,4
50—64 lat . . .	1 152	1 399	1 480	1 599	2 009	9,2	10,7	9,5	9,3
65 i więcej lat	460	556	708	768	870	3,7	4,2	4,5	4,5
Kobiety . . .	12 624	14 043	16 511	17 966	.	100,0	100,0	100,0	100,0
0—14 lat . . .	4 927	4 771	5 329	5 632	.	39,0	34,0	32,3	31,3
15—49 lat . . .	6 042	7 191	8 661	9 445	11 033	47,9	51,2	52,5	52,6
50—64 lat . . .	1 205	1 495	1 687	1 903	2 455	9,5	10,6	10,2	10,6
65 i więcej lat	450	586	834	986	1 183	3,6	4,2	5,0	5,5

^a Z wojskiem skoszarowanym. ^b Szacunek na podstawie spisu 1931 r. oraz tablic wymieralności; do 1939 r. wzięto pod uwagę rzeczywiste liczby urodzeń i zgonów oraz emigracji. ^c Ludność terenów nie objętych spisem 1921 r. na podstawie spisów z 1919 r. ^d Ludność według spisu z dn. 9.XII 1931 r. przeliczona na 1.1.1932 r.

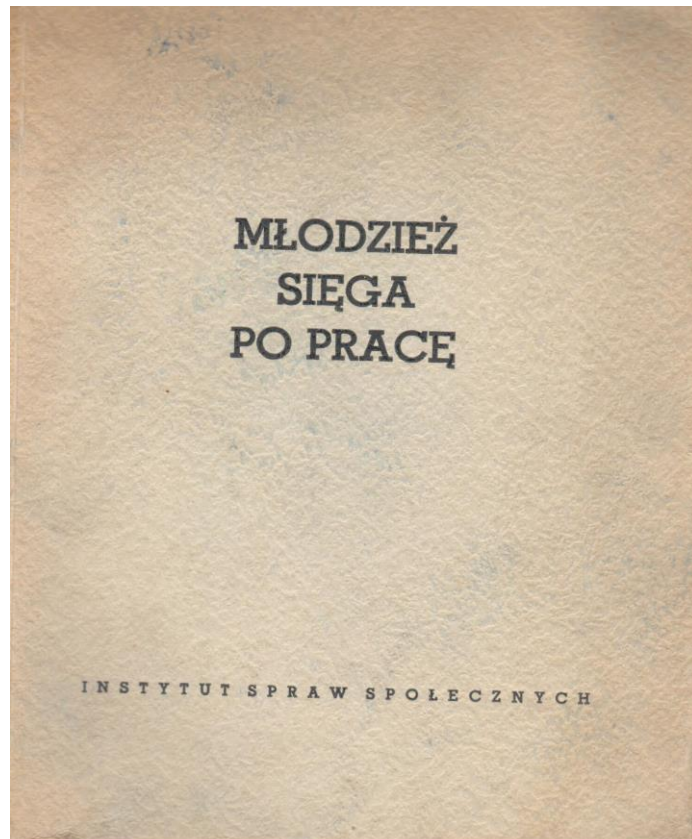
Postarzanie ludności do roku 1950

Mały Rocznik Statystyczny 1939: 19.

Wydział Statystyczny Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

Instytut Spraw Społecznych

Zmiany, jakie przyniosą pod tym względem dalsze lata, ilustruje następujące szacunkowe zestawienie:

Zest. 10.
Nadwyżka roczna liczby młodzieży wkraczającej w wiek 15 lat nad sumą ubytku ludności do 69 lat i liczby ludności przekraczającej ten wiek

L a t a	w tysiącach	w %-ach ludności w wieku 15—69 lat
1937-39	446,9	2,1
1940-42	456,8	2,0
1943-45	407,4	1,7
1946-48	343,3	1,3

Tak widocznie podsumowuje...

grup społecznych w latach 1934—1941
différentes couches sociales dans les années 1934—1941

Woj. południowo-wschodnie — Voiev. du Sud-Est

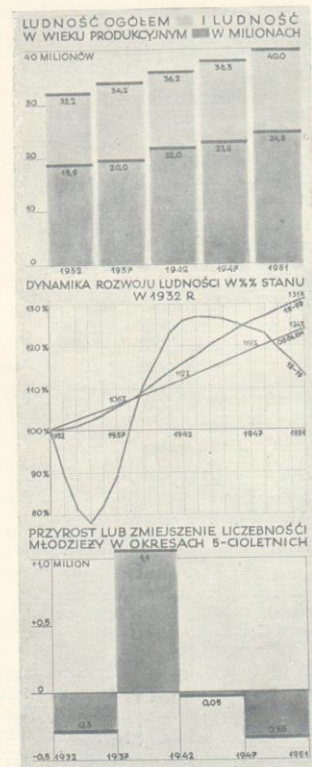
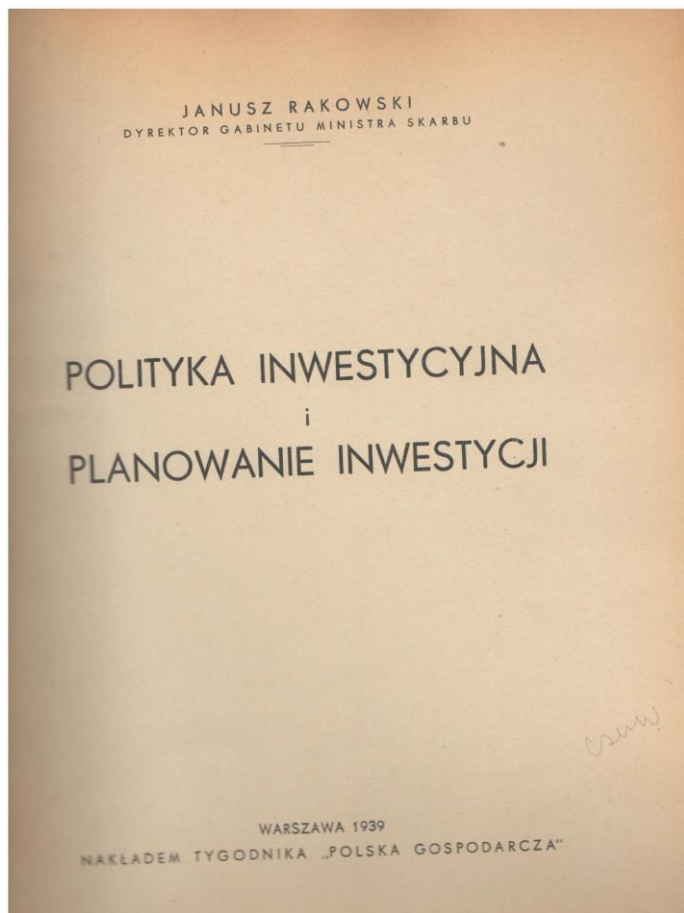
Stan w końcu roku
Etat à la fin de l'année

w tysiącach
en milliers

Grupy społeczne Couches sociales	Liczba młodzieży w wieku ukończonych 15 oraz 18 lat Nombre des jeunes gens ayant 15 et 18 ans révolus							
	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941
Młodzież 15-letnia Adolescents de 15 ans								
Ogółem — Total	119,0	115,2	144,4	152,7	153,5	148,7	152,4	141,3
Chłopi — Paysans	81,3	79,1	98,9	104,7	105,2	101,9	104,4	96,8
Robotnicy rolni — Ouvriers agricoles	11,1	9,8	12,5	13,1	13,1	12,7	13,0	12,1
Robotnicy (poza rolnymi) — Ouvriers (non compris les ouvriers agricoles)	10,5	11,5	14,2	15,1	15,3	14,8	15,2	14,1
Drobnomieszczaństwo — Petits patrons	13,0	11,3	14,2	15,0	15,1	14,6	15,0	13,9
Pracownicy umysłowi — Travailleurs intellectuels	2,5	2,9	3,6	3,8	3,8	3,7	3,8	3,5
Przedsiębiorcy i wolne zawody — Entrepreneurs et professions libérales	0,6	0,6	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9
Młodzież 18-letnia Jeunes gens de 18 ans								
Ogółem — Total	67,8	65,9	71,9	117,9	114,3	143,1	151,6	152,1
Chłopi — Paysans	42,2	42,3	47,2	80,5	78,3	98,0	103,8	104,2
Robotnicy rolni — Ouvriers agricoles	9,0	9,0	8,2	11,0	9,8	12,3	13,0	13,1
Robotnicy (poza rolnymi) — Ouvriers (non compris les ouvriers agricoles)	7,6	6,4	7,1	10,4	11,4	14,2	15,1	15,1
Drobnomieszczaństwo — Petits patrons	6,8	6,1	7,3	12,9	11,3	14,0	14,9	14,9
Pracownicy umysłowi — Travailleurs intellectuels	1,3	1,7	1,7	2,5	2,9	3,6	3,8	3,8
Przedsiębiorcy i wolne zawody — Entrepreneurs et professions libérales	0,3	0,4	0,4	0,6	0,6	1,0	1,0	1,0

27

Ministerstwo Skarbu

dności z 1931 roku, uzupełnione go danymi statystyki urodzeń za lata 1929 — 1936 i przeliczonego na lata następne przy pomocy ogólnopolskich tablic wymieralności z r. 1931/32 — wyodrębniono grupę ludności w wieku pełnej zdolności do pracy, czyli w wieku produkcyjnym, który tu został przyjęty w granicach od 15 do 59 lat.

Przewidywania rozwoju liczebności roczników w wieku produkcyjnym należą do kluczowych zagadnień przy rozpatrywaniu oraz przewidywaniu procesów gospodarczych.

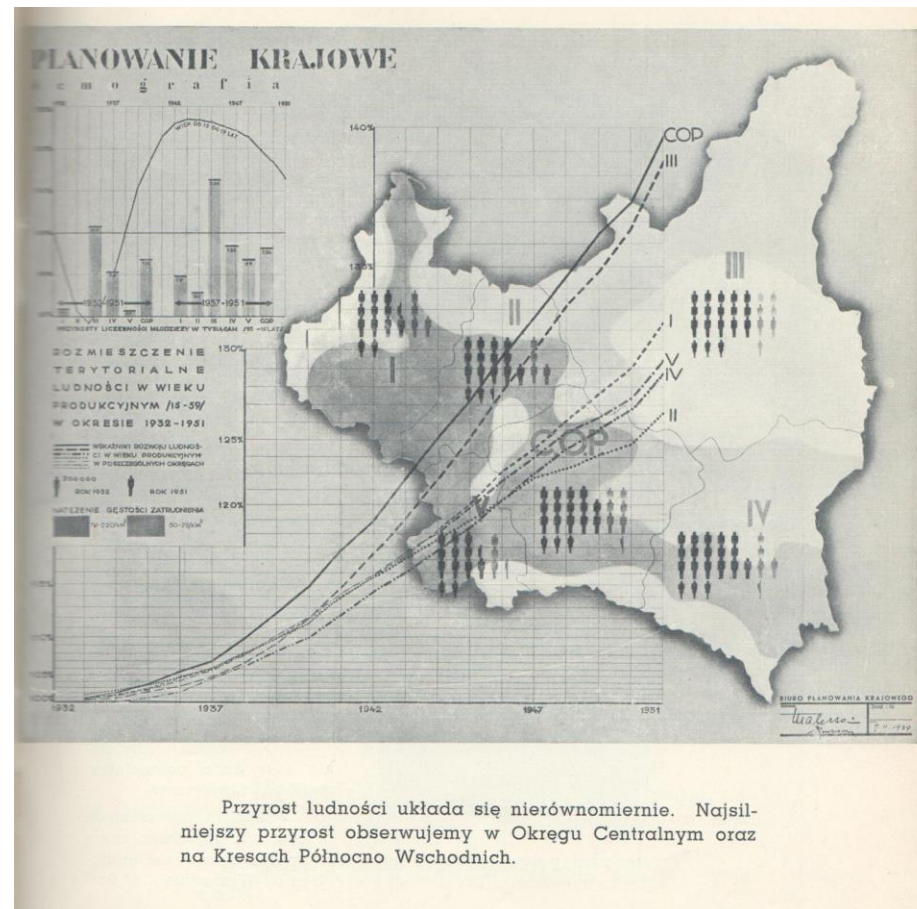
Młodzież w wieku od 15 do 19 lat wyodrębniono przy tym jako oddzielną grupę; odpowiednie przygotowanie i wprowadzenie jej w procesy produkcyjne posiada bowiem poważne znaczenie natury socjologicznej dla prężności społeczeństwa w latach następnych.

Tablica wskazuje nam, że okres 1932 — 1936 odznaczył się bardzo słabym dopływem młodzieży, okres zaś 1937 — 1941 dopływem szczególnie silnym, który stopniowo słabnie w okresach następnych.

Przyrost ogólnej liczby ludności, jak również w grupie ludności, w wieku produkcyjnym, w całym rozpatrywanym okresie oraz

w poszczególnych pięcioletnich przedstawia się jak następuje:

10

Podsumowanie

- Ostatnie 3 lata przed wybuchem wojny to początek prognozowania demograficznego w Polsce
- Czysto pragmatyczne podejście do prognozowania demograficznego
- Współpraca kilku ośrodków na rzecz „planowania krajowego”, finansowana ze środków publicznych (Fundusz Pracy)